

İmam Seccâd'ın Duâ Diliyle Kültür İnşâsı

Doç. Dr. Muhammed Cevâd Selmânîpûr

Özet

Masum İmamlardan (a.s) her biri, kendi yaşadıkları dönemin gerektirdikleri ve şartları hasebince imamet ve rehberlik vazifelerini sürdürmüşlerdir ve zamane şartları onların İslâm'ı iletme rollerini yerine getirmelerine asla engel olmamıştır. İmam Seccâd (a.s) için oluşan şartlarda ve vaziyette ise en iyi yol, hatta belki de vazifesini yerine getirebilmesi için tek yöntem, dili ve duâ silahını seçmek idi. Hz. Seccâd (a.s) duâ diliyle eğitim-öğretim, tebliğ ve siyasî mücadele alanında bir kültür inşâsına girişti, Şiî duâ kültürünün temellerini attı, Müslümanlara, hatta insanlığa insan ve Allah arasındaki rabıtaya dair değerli bir miras bıraktı. Bu makalede İmam Seccâd'ın (a.s) duâ, eğitim-öğretim ve siyasî mücadele alanlarında duâ diliyle kültür inşâ etme çabaları gösterilmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Sahife-i Seccâdiye, Kültür İnşâsı, Duâ.

1. Giriş

Masum İmamlar (a.s) beşerî yaşamın karanlık dönemlerinde birer mum idiler. Her biri bir şekilde ortaya çıktılar ve İslâm kültürü ve mektebi unsurlarından bir unsuru sağlamlaştırtıp yerleştirdiler. Masum İmamlar (a.s) kendi zamanlarında ortaya çıkarak özel bir stratejiyi müslümanlara hatta insanlığa sundular. Onlar kendi dönemlerinin gerektirdiği şekilde ortaya çıktılar; bazen hilim ve sulh ile bazen şecaat ve cihad ile, bazen de takiyye ve beyan ile... Onlarla, İmam-ı Zaman'ın (a.s) döneminde, tüm bu özelliklerin o İmam'ın (a.s) şahsında tecelli edeceği anlaşıldı. (10, s. 78)

İmam Seccâd'ın (a.s) mücadelesi duâ ve yakarış ileydi. İmam (a.s) Şiilik'in ve gerçek İslâm'ın bu kültürel unsurunu sağlaştırdı ve yerleştirdi. Camide ve kendi evinde duâ diliyle ikinci kez kültürel mektebi tesis etti. Bu mektep, ilk kez ceddî Hz. Ali (a.s) tarafından ortaya çıkarılan mektepti.¹ İmam Seccâd (a.s) tarafından duâ mektebinin, özellikle vücudundan bir rahmet yağmuru gibi yağın *Sahîfe-i Seccâdiye*'yle tesis edilmesi, yalnız çıkmaz sokaktan kurtulmak ve Şiî şariat hükümeti projesi için değil, İslâmî ve Şiî bir

¹ Hasan el-Emin bununla ilgili şöyle söylüyor: "Ali b. Hüseyin İslâmî medrese tesis eden ikinci kişidir, ilki ceddî Ali b. Ebi Tâlib'dir." (7, c. 1, s. 35)

kültürü kemâle ulaştırmak içindi. Zira insanın manevî hayatının bekâsı için zarurî bir ihtiyaç olan duâ unsuru, İslâm'ın hayat veren kültürü ve mektebinin bir parçasıydı ve kâmil bir insanın ortaya çıkmasıyla kemâle ulaşmalı ve yapılaşmalıydı. Eğer bu kültürel unsurun anlatılması ve sağlamlaştırılması, İslâm ve İlâhî vasîler tarafından yerine getirilmeseydi, İslâm kemâle erişmezdi.

İmam Seccâd'ın (a.s) duâ mektebinin azametini ve İmam'ın (a.s) duâ diliyle kültür inşâsını anlatabilmek için her şeyden önce insanın yüce hayatı için duânın zarureti ve duânın hakikatini mercek altına almak gerekir. İlâhî vasîlerden rivayet yoluyla gelen duâlar, özellikle de kâmil *Sahîfe-i Seccâdiye*, tahkik ve araştırma için en iyi kaynaktır. Zira İmam Seccâd (a.s) diğer her şeyden önce duânın kendisini öğretip bina etmektedir,

İmam Seccâd (a.s) için
oluşan şartlarda ve vaziyette
ise en iyi yol, hatta belki de
vazifesini yerine getirebilmesi
için tek yöntem, dili ve
duâ silahını seçmek idi.
Hz. Seccâd (a.s) duâ diliyle
eğitim-öğretim, tebliğ ve
siyasî mücadele alanında
bir kültür inşâsına girişti, Şîî
duâ kültürünün temellerini
attı, Müslümanlara, hatta
insanlığa insan ve Allah
arasındaki rabıtaya dair
değerli bir miras bıraktı.

sonra duâ diliyle eğitim ve öğretim, hakkı talep etme ve zulümle savaşıma yapılarını ilerletmekte ve kültür inşâ etmektedir.

Bu esasa göre bu yazıda önce duânın insan için zarureti ve duâ kültürünün yapılması anlatılmış, sonra özetle İmam Seccâd'ın (a.s) duâ, eğitim-öğretim, hak talep etme ve zulümle savaşıma konularında duâ diliyle kültür inşâsı delilleriyle ispatlanmıştır.

2. Şia'da *Sahîfe-i Seccâdiye*'nin Ortaya Çıkması ile Duâ Kültürünün Yapılaşması

İmam Seccâd (a.s) kendi zamanının iktizâsıyla duâ ve yakarış ile kendini ortaya koydu ve bu ortaya koyuş ile Şîî kültürünün bir bölümünü sağlamlaştırmış oldu. Bu bölüm Şîîlik'in, hatta Müslümanların hayatının tüm dönemlerinde yer etmiştir. Bu ortaya çıkış, tüm boyutlarıyla ihya eden, aydınlatan ve sağlamlaştıran İlâhî vasîlerden biri vasıtasıyla olmalıydı. Allah İmam Seccâd'ı (a.s) bu cilvenin tecellisi için görevlendirdi. Resulullah (s.a.a), Hz. Ali (a.s), Hz. Fatıma (s.a), İmam Hasan ve İmam Hüseyin (a.s), hatta bütün peygamberler duânın cilvesini ortaya koyan seleflerdi. Ancak zamanenin karanlığı ve yok ediciliği, onların üzerini örtmüştü. İmam Seccâd (a.s) duânın hakikatini ihyâ etti ve tüm zamanlar için sağlamlaştırdı. Bu yüzden Hz. Zeynelâbidin'in (a.s) duâ ve teheccüt şeklinde zuhurunun, sadece zamane gereği olmadığı, İlâhî hikmetin ve risaletin de bunu iktiza ettiği iddia edilebilir.

Ehl-i Sünnet âlimlerinden İbn Cevzî, İmam Ali bin Hüseyin'in (a.s) duânın, Allah'la konuşmanın ne şekilde olacağı ve O'nun dergâhına isteklerin nasıl arz edileceği hususunda İslâm ümmeti üzerinde eğitim hakkı olduğunu söylüyor, İmam ve öğretmenleri olmasaydı Müslümanlar Allah ile nasıl konuşacaklarını, hangi sözlerle dergâhından niyazda bulunacaklarını bilemeyeceklerdi, diyor... (28)

2.1. İnsan Hayatında Duânın Zarureti, Şîî Duâ Kültüründe Gizli Sır

Sahîfe-i Seccâdiye'nin rolünün ehemmiyetini, İmam Seccâd'ın (a.s) özel çıkışının beyanı ve *Sahîfe-i Seccâdiye*'nin belagatli hikmet ve İlâhî risaletten kaynaklandığı, zamane şartlarının nâkis sebeplerin, hatta hazımsızlığın bir parçası olduğu noktalarının ispatı için, duânın insan hayatı için zaruretiye değinmek zorundayız. Zira özellikle İmam Seccâd (a.s) vasıtasıyla Şîî duâ mektebinin tesis edilmesinin sırrı, duânın beşer hayatının temelinde ve onu anlamlandırmada varlık göstermesinin zaruri olmasında gizlidir.

2.1.1. Tarihsel Delil:

Duânın tarihi insanın ortaya çıkmasına ve Âdem'in (a.s) dünyaya inmesine kadar gitmektedir. İhtiyaç, istemek ve güçsüzlük hissi her zaman içerden ve dışardan insanla beraberdi ve bu his, insanın ilk duygularından ve idrak ettiklerindendi. Bununla beraber en başından beri zeval bulmayan bir kudrete sığınma ve tevessülü, kendi huzuru ve bekâsı için zaruri görüyordu. Bu yüzden beşeriyet tarihi, asla âlemin yaratıcısına teveccühten ve dergâhında duâ etmekten boş olmamıştır. Kur'ân ayetleri ve bazı rivayetler, Hz. Âdem ve

Hız. Havva'nın dünyaya indikten sonraki duâlarını anlatmaktadır (21, c. 1, s. 125). Aynı şekilde diğer İlâhî enbiyânın ve onların ümmetlerinin ettikleri birçok duâlar ayetlerde ve rivayetlerde nakledilmiştir.² Bu duâlar ve yakarılar, beşeriyet hayatında ve kültüründe özel bir faslın başlangıcı olmuştur (6, c. 7)

Duâ tarihi, zeval bulmayan mutlak bir kudrete teveccühün ve duânın, insan hayatının inkâr edilemez bir parçası olduğuna dair açık bir delildir. İnsan küfre ve putperestliğe gark olsa bile, yine de duâ dili hayatının bir parçasında onunla olmuştur.

2.1.2. Fıtrat Delili:

Kendi bahsinde ispatlandığı üzere mahluk olan insanın hakikati, mutlak ganiye olan ihtiyacı ve fakirlikten başka bir şey değildir (15, c. 2, s. 131 ve c. 8, s. 110 ve 117, s. 139) ve bu fakirlik dönemselsel bir durum değil, aksine sürekli ve daimi bir fakirliktir. Fakirlik, fakir ve muhtaç birbirinin aynıdır. Diğer bir deyişle fakirlik, mahlukâtın zâtının tahakkuk etmesinin ta kendisidir ve onlar Hâlık ile irtibatın zâtıdır. Olabilmek için Hâlık'a yüzünü dönmekten ve daimi feyzi bulmaktan başka bir yol yoktur. Bu yüzden böyle bir varlık kendi zâtında ve tıynetinde duâdan asla ayrılamaz, hatta bu hakikatten gaflet etse bile. İnsanın kendi yaradılış aslında ve esasında duâ halinde olmasına ilaveten yaradılışsal duâ da bütün âlemlerde yankılanmaktadır. İnsanların çoğu şehvet, sıkıntı ve cehalet karmaşasında bu duâdan gafilirdirler ama musibetlerin ağına düştükleri anda bu karmaşalar yatışır, örtüler kenara çekilir ve fıtrî asılmalar ve yaradılışsal fakirlik kendisini gösterir. Bu esnada insan akıllanır ve çaresizlikle elini duâya kaldırır ve O'na cu'ar³ eder. Bütün ihlâsıyla Ya Rab der ve:

“Her taraftan dalgalar onlara hücum eder de çepeçevre kuşatıldıklarını (batıp boğulacaklarını) anlayınca dini Allah'a has kılarak “Andolsun, eğer bizi bundan kurtarırsan, mutlaka şükredenlerden olacağız” diye Allah'a yalvarırlar.” (Yunus/22)

“Size ulaşan her nimet Allah'tandır. Sonra size bir sıkıntı ve zarar dokunduğu zaman yalnız O'na yalvarır yakarırsınız.” (Nahl/53)

2.1.3. Akfî Delil:

Birinci takrir; kendi varlıklarındaki fakirlikle bütün mahlûkat arasındaki irtibat hakikatinden haberdar olan akıllar, insanın, âlemin yüce yaratıcısına karşı tam teveccühe

² Allah Teâla Hz. İbrahim hakkında şöyle buyuruyor: **“Şüphesiz İbrahim, çok içli, yumuşak huylu bir kişiydi.”** (Tevbe/114) İmam Bâkır (as) ayette geçen “evvâh (muhakkak)” kelimesini anlatırken şöyle buyuruyor: **“Evvah kelimesi duâdır.”** (25, c. 4, s. 210) Bir hadis-i kutside Allah Teâlâ Hz. Musa'ya hitaben şöyle buyuruyor: **“Kullarım bana duâ etsinler”** ve İsa'dan şunu istiyor: **“Bana iman et, müminlere yaklaş ve onlara bana duâ etmelerini söyle.”** (a.e., s. 223) Kur'an'da da Resulullah'a (saa) hitaben şöyle buyuruyor: **“De ki: “Allah diye dua edin.”** (İsrâ/110)

³ İnsana ne zaman def edemeyeceği bir tehlike erişse, ne zaman başına tahammül edilemez bir kaza gelse ve kendisini koruma imkânı olmasa Allah'a yönelir. Refaha kavuşmak için yalvarır, kurtuluş isteyerek inler, yardım çağırısı için feryad eder. Bu yardım isteme haline *cu'âr* denir. (5, s. 77)

mülzem olduğuna hükmeder. Zira bu akıl sahipleri, Allah'tan başka diğer hiçbir varlıkla talepkâr bir irtibat kurmazlar. Bütün vasitalara araç gözüyle bakarlar, ihtiyaçları için araçlara başvurmazlar. Kendi Rableriyle daima doğrudan irtibat kurmaktan başka bir çare görmezler. Hacetlerini yalnızca o gani varlıktan isterler. Böyle bilinçli ve akıllı bir insan zorlukta da rahatlıkta da, darlıkta da genişlikte de Yaradan'ın dergâhına duâyla meşguldür.

İkinci takrir; insan kendi vaziyetine ve buna bağlı gerçeklere bakarsa, ihtiyaç yığınının ulaşabilmesi için sonsuz bir ömrün ve çabanın gerekli olduğunu anlar. İnsan kendi sınırlı ömrüyle haddi hesabı olmayan ihtiyaç yığınının ulaşmak için ya üzülüp hüsrana uğrayacaktır ya da kendini ve diğerlerini mihnete düşürecek şekilde delice bir telaşa müptela olacaktır. Bu ikisinin arasında akıl üçüncü bir yolu önermektedir; insan duâyla kendi yetersiz gücünü, zeval bulmayan kudret kaynağına bağlayabilir ve sonsuz İlâhî güçten medet dileyebilir. Böylece ihtiyaç yığınları arasında en azından manevî boşluğa düşmez; ümitsizliğe de kapılmaz, delice bir telaş göstermeye de mecbur olmaz. Aksine yüce hedefler yolunda ilerler ve sorunlardan korkmaz.

Üçüncü takrir; akla göre zararın def'i, ister geçici olsun ister muhtemel, bir kudreti gerektirir. Şüphesiz dünya afetler ve belalar mahallidir ve insan her zaman bunlara maruzdur. “217,30) “دار بالبلا محفوظه” (Hutbe). Bu zorunlu ve kesin bir hakikattir ve İslâmî metinlerde bundan çok söz edilmiştir. Kur'an ayetleri ve mütevatir haberler (25, c. 4, s. 215) her durumda duâyı kazaları ve şerleri önleyebilecek tek yol ve araç olarak tanıttıklarından, akıl da insanın daima Allah'a dua ve ilticâ halinde olması gerektiğine hükmeder.

Hiz. Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

“Şiddetli belâya uğrayan kimse, duâyâ, belâdan amanda olmayan kimseden daha çok muhtaç değildir.” (30, 294. Hikmet).

Başka bir yerde de şöyle buyuruyor:

“Belâlara düşmeden önce, belâ dalgalarını duâ ile def edin.” (27, c. 9, s. 289).

İmam Seccâd (a.s) bir duâsında şöyle buyuruyor:

“Duâ hem inmiş olan, hem de henüz inmemiş olan belâları def eder.” (25, c. 4, s. 216).⁴

2.1.4. Naklî Delil:

a) Kur'an.

“(Ey Muhammed!) De ki: “Duanız olmasa, Rabbim size ne diye değer versin! Siz yalanladınız. Öyle ise azap yakanızı bırakmayacak.” (Furkan/25)

⁴ Şu noktaya dikkat etmek gerekir ki bu istidlalde nakle ve rivayete dayanmanın öncüllük tarafı vardır ve istidlalin naklî olmasına sebep olmaz.

Bu ayete göre duâ, kulların Yaradan'la tek irtibat yoludur ve Allah'ın özel inayeti, duâ ile kullara nasip olur. Allah katında insanın değeri ve makamı, onların duâsına bağlıdır.

“Rabbiniz şöyle dedi: “Bana dua edin, duânıza cevap vereyim. Bana ibadet etmeyi kibirlerine yediremeyenler aşağılanmış bir hâlde cehenneme gireceklerdir.” (Mu'min/60)

Bu ayetteki ibadetten kasıt duâdır. Duâ etmeyi bırakanlar, bir tür kibire kapılmışlardır. İmam Seccâd (a.s) duâsında bu ayete işaret ederek şöyle buyurmuştur:

“...Böylece seni çağırmayı (duâyı) ibadet, terkini de büyüklük taslamak olarak adlandırmış ve terki için aşağılanarak cehenneme girmeyi vadetmişsin...” (13, 45. Duâ, s. 225)

Sayıları üç yüze varan bu konudaki ayetlerin hepsi, insanı duâya çağırmaktadır. Bu davetin sırrı da insanın zâtî fakirliğine ve Allah'ın zenginliğine dönmektedir.

b) Hadis.

Bu konuyla ilgili elimize merhum Kuleynî (c. 4, s.210-393), Allâme Meclisî (c. 90 ve 91), merhum Feyz (c. 2, s. 228) ve Reyşehrî (c. 3) tarafından nakledilen çok sayıda rivayet ulaşmıştır. Bunlara ilaveten en iyi rivâî delil, *Sahîfe-i Seccâdiye*'deki çok sayıdaki örneklerdir. Bununla beraber bu rivayetler ve duâlar hiçbir Müslümanın, özellikle de Şîî'nin duâya yönelmemesi hususunda mazur olmadığını göstermektedir. Burada birkaç örneğin zikredilmesiyle yetinilecektir.

İmam Sâdık (a.s) şöyle buyuruyor:

“(23) ان عند الله مسألة لا تنال الا بمسألة” (c. 2, s. 283)

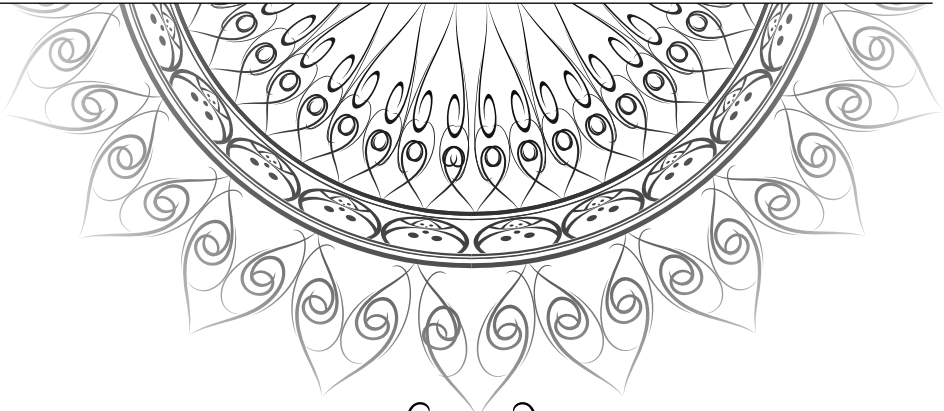
İmam başka bir yerde şöyle buyuruyor:

“Çokça dua edin, zira dua tüm rahmetin anahtarı ve tüm sıkıntıların da çıkış yoludur.” (25, c. 4, s. 216)

Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

“Hacetiniz olduğunda Allah'ın nezdinde ricada bulunun, sıkıntılarda ona sığının, onun huzurunda ağlayıp duâ edin. Zira duâ, ibadet çekirdeği ve aslıdır.” (27, c. 93, s. 302)

Sahîfe-i Seccâdiye'nin ortaya çıkması da beşerin duâya olan ihtiyacı ve zaruretinde yatmaktadır. Duâ mektebinin Hz. Ali'yle (a.s) başladığına ama yerleşmesinin ve yapılaşmasının *Sahîfe-i Seccâdiye* ve İmam Seccâd'ın (a.s) duâlarıyla olduğu noktasına dikkat etmek gerekir. Ortaya çıkma şartları ve ortamı, İmam'ın imlâ şekli ve Zeyd b. Ali ve İmam Bâkır (a.s) tarafından yazımı, İmam'dan sonraki nesilde onun korunma şekli ve bilahare İslâm ümmeti arasında yayılması bu konunun şahididir.

İmam Seccâd (a.s) Şîî duâ kültürünü iki şekilde öğretti. Birincisi *Sahîfe-i Seccâdiye* duâlarıyla. Yani duânın kendisiyle duâ kültürünü öğretti ve onu yerleştirip sağlamlaştırdı. Gerçekte *Sahîfe-i Seccâdiye* duânın amelî ve uygulamalı bir öğretim dönemidir. İkinci yol duâ kültürünün *Sahîfe-i Seccâdiye*'deki duâların duâ diliyle öğretilmesidir.

2.2. Duâ Kültürünün Duâ Diliyle Anlatılması

İmam Seccâd (a.s) Şîî duâ kültürünü iki şekilde öğretti. Birincisi *Sahîfe-i Seccâdiye* duâlarıyla. Yani duânın kendisiyle duâ kültürünü öğretti ve onu yerleştirip sağlamlaştırdı. Gerçekte *Sahîfe-i Seccâdiye* duânın amelî ve uygulamalı bir öğretim dönemidir. İkinci yol duâ kültürünün *Sahîfe-i Seccâdiye*'deki duâların duâ diliyle öğretilmesidir.

İmam (a.s) kendi duâlarında, duânın boyutlarını ve yönlerini duâ diliyle beyan ediyordu.

2.2.1. Duânın Hedefi:

Aslında duânın hedefi, insanın kemâle ulaşmak veya yaşamını sürdürebilmek için yapması gereken işlere güç yetirebilmesi için mutlak kâdir olan Allah'tan yardım istemesidir. Diğer bir deyişle duânın hedefi, salt fakir olanın “olmak” kelimesinin anlamını bulabilmek için mutlak ganiye bağlanmasıdır.

“...Ey muhtaçların kendisine olan ihtiyacı bitmeyen” (13, 13. Duâ, 10. Cümle, s. 71) “Yaratıklarına muhtaç olmamakla övünmüşsün ve de öylesin, onlara hiçbir ihtiyacın yoktur.” (13, 13/12, s. 71) “Onları da muhtaçlıkla nitelemişsin ve de öyledirler, her yönleriyle sana muhtaçlardır. Kim ihtiyaç gediklerini senin katından kapamak ister ve seninle fakirliğini

gidermeye azmederse, hiç kuşkusuz hacetini, bulabileceği yerde aramış, dileğine kavuşabileceği yöne yönelmiştir.” (13, 13/14, s. 71) “Allah’ım! Benim kendi çabamla ulaşamayacağım, kendi planlarımla elde edemeyeceğim bir hacetim var.” (13, 13/15, s. 72)

2.2.2. Duâya Çeken Etkenler:

İmam (a.s), insanı Allah Teâlâ’nın dergâhına duâya yönlendiren ve insana zeval bulmayan Hakk’ın kudretini düşünme tevfiği bahşeden etkenleri *Sahîfe-i Seccâdiye*’nin birçok yerinde saymaktadır. Örneğin İmam (a.s), insanın duâya yönelme sebepleri arasında aşağıdaki bâtûnî ve ruhsal unsurların olduğunu söylemektedir:

1- Allah’ın fazlına ve ihsânına dair bilgi ve inanç.

2- Allah Teâlâ’ya karşı hüsnüzan beslemek ve O’na itimat etmek.

“...Sana yönelenlere, hüsnüzanla dergâhına gelenlere olan lütuf ve fazlını görünce senden istekte bulunmaya cür’et ediyorum...” (12/4, s. 66) “Fazlın yalnızlığını gidermiş, ihsanın bana kılavuzluk etmiştir. O halde kutsal zâtın ve Muhammed ile Ehl-i Beytinin (a.s) hürmetine beni istediğini elde edememiş, ümitleri boşa çıkmış bir halde dergâhından geri çevirme.” (13/25, s. 74)

3- Allah’ın mutlak gani olduğunu ve her işe yalnız O’nun kâdir olduğunu bilmek ve buna yakîn etmek.

4- Allah’ın istemeye ve duâya teşvik ve emretmesi.

5- Allah’ın ibadete layık olduğunu bilmek ve buna yakîn etmek.

“...Sen kullarına gayb âleminden öyle gerçekler bildirmiş, onları öyle şeylere özendirmiş o yüce mâbudsun... Buyurmuşsun ki: “...**Beni çağırın, size icabet edeyim...**” (45/16, s. 200)

2.2.3. Duâdan Alıkoyan Etkenler:

İmam Seccâd’a (a.s) göre çeşitli birçok etkenler insanı duâdan ve ihtiyaçsız olanın dergâhına yönelmekten alıkoyar. Onlardan bazıları şöyle sıralanabilir:

1- İstikbar, insanı duâdan alıkoyan en önemli etkidir.

“...Böylece duâyı ibadet, terkini de istikbar (büyüklük taslamak) olarak adlandırmışsın...” (45/15, s. 199)

2- Allah’ın emrini yerine getirmede yavaşlık.

3- Allah’ın men ettiklerini ve günahları işlemeye acele.

4- Hak Teâlâ’nın nimetlerine şükür ihmal etme.

Son üç etken, İmam'ın bir duâsında insanı duâdan alıkoyan etkenler unvanıyla zikrettiği etkenlerdir.

“Allah'ım! Üç haslet, senden (bir şey) istememe engel oluyor... Yerine getirmedığım, getirmekte ağır davrandığım emirlerine, tereddüt etmeden işlediğim yasaklarına ve şükürünü eda etmekte kusur ettiğim nimetlerine bakınca senden (bir şey) istemeye utanıyorum...” (12/1-2, s. 66)

2.2.4. Duânın Olmazsa Olmaz Temel Rükünleri:

İmam (a.s) duânın nasıl olması gerektiğini öğretirken ve duâ kültürünü oluştururken, duânın olmazsa olmaz rükünlerini anlatır. Hakikatte ibadet, zikir ve fakirin ganiye ittisali demek olan arzu edilen duâ, şu dört temel ve genel rükne sahip olmalıdır.

1- Duâ edilenin, yani Allah Teâlâ'nın, tavsif edilmesi ve övülmesi.

2- Aracıların ve vesilelerin, yani Hz. Muhammed (s.a.a) ve Ehl-i Beyt'inin tavsif edilmesi ve övülmesi.

3- Duâ edenin tavsif ve tahkiri.

4- Hacetin ve isteklerin arzı.

Sahîfe-i Seccâdiye'deki bütün duâların yapısı, bu dört rükünü içermektedir. Üstelik bazı örneklerde İmam (a.s) evliyânın ve hakiki duâcılarının halini anlatırken onların duâlarını yukarıda zikrettiğimiz dört rükünü içerecek şekilde tavsif eder.

a) Duâ edilenin övüldüğü tavsif örneği: *Sahîfe-i Seccâdiye*'de duâ edilen ve ihtiyaçlarla hacetlerin sunulduğu merci unvanıyla Allah Teâlâ'nın tavsif edildiği ve övüldüğü örnekler oldukça fazladır ve bu duâların hepsi bahsi geçen dört rükün üzeredir. (51/5, s. 259), (7/7, s. 57), (13/1, s. 709), (13/19, s. 72), (54/2, s. 267), (13/20, s. 73), (12/10, s. 68), (13/1-12, s. 71), (13/25, s. 74).

“Allah, günahları bağışlaması kendisine ağır olmayandır -kötü cinayetlere tahammül O'na ağır gelmez- duâ edenler O'nu zahmete düşürmezler.” (46/1-25, s. 210-214), (44/1-6, s. 189), (47/1-32, s. 47-218) ve (49/14, s. 254).

b) Vasıtaların tavsifine örnek: *Sahîfe* duâları, Peygamber'e (s.a.a) ve ailesine salavatla doludur. Sanki salavatsız duâ, duâ değildir. Peygamber'i (s.a.a) ve Ehl-i Beyt'i (a.s) salavat ile tavsif etmek ve övmeye ilaveten, İmam (a.s) duâ diliyle, Peygamber'in (s.a.a) ve ailesinin sıfatlarını, tarihî olaylarını, Allah Teâlâ katındaki makam ve menzillerini zikretme gibi muhtelif mazmunlarla onları tavsif etmekte ve övmektedir. Böylece duânın ikinci ve temel rükününü bize öğretmekte, Allah'tan onları duâlarının kabulünde vesile ve şefaathçi kılmasını istemektedir. (48/6, s. 244), (45/56, s. 209), (14. Duâ, s. 74) ve (13/24, s. 74)

c) Kendini tavsif ve tahkir etmeye örnek: *Sahîfe-i Seccâdiye*'deki duâların büyük bir bölümü duâ edeni tavsif eder. Duâ eden, duâ ederken kendisini fakir, noksan, aciz,

cahil, günahkâr... gösterir ve arzda bulunur. Hakikatte duâların bu bölümü bir tür kişisel kendinle mücadele ve kibri kendinden uzaklaştırma eylemidir. Bu da bize öğretilen, anlamsızlık ve kimliksizlik duygusundan kaçmak için bir tür ruhsal rahatlama metodudur. Böyle bir ikrar Allah Teâlâ nezdinde bir tür hayatın anlamını bulmadır.

Duâcının kendi nefsini kırma ve içsel kibrinden uzaklaşma ruhuna sahip olmayan bir duâ, gerçekte duâ değildir. İmam Seccâd (a.s) hakiki duânın bu esasını bize doğrudan ve dolaylı yollardan öğretmektedir. Duâların birçok bölümünde İmam (a.s) “Ben şöyle-yim...” (47/74 ila 86, s. 229) şeklinde başlayarak kendini anlatma çabasıdır. (21/7, s. 107), (13/21, s. 73), (16/13, s. 81), (1/7, s. 107), 12/14, s. 69).

d) İsteklere örnek: 1- İsteklere meyil ve rağbet ve de Allah'tan isteme şevki. (54/7, s. 269) ve (54/6, s. 269).

İmam (a.s) bize her şeyi Allah'tan istememizi öğretmektedir. Elbette istekler arasında temel önceliklerin olduğu görülmektedir: Ahiret ve dinle ilgili olan şeyler, dünyayla ilgili olanlardan önceliklidir.

İstekler maddî ve manevî, bireysel ve toplumsal, siyasî, askerî, iktisadî ve ailevî... isteklerdir.

2.2.5. Duâ Esnasındaki Duâ Hâli:

Duâ esnasındaki duâ hâli, duânın müessir olmasındaki temel faktördür. İmam Seccâd (a.s), hem Sahîfe'deki duâların bütün bölümlerinde aşikar olan hâliyle, hem de duâların içinde, duâcının duâ esnasında nasıl bir halde olması gerektiğini bize öğretir.

Duâcı duâ esnasında özel bir zihniyete, özel bir kalbe ve özel bir görünüşe sahip olmalıdır.

a) Duâ esnasında duâcının özel zihniyeti:

- 1- İlâhî icabete ve afva dair bilgisi ve yakîni olmalıdır. (12/13, s. 69)
- 2- Duâyı Allah'ın emri olarak telakki etmelidir. (31/11, s. 144)
- 3- Tevhid ve nübüvvet konusunda doğru inançlara sahip olmalıdır. (47/72, s. 228)
- 4- Günahlardan Allah'a doğru kaçma niyetinde olmalıdır. (51/8, s. 260)

b) Duâ esnasında duâcının kalbinin keyfiyeti:

- 1- Allah'a güven ile dolu olmalıdır. (49/10, s. 253)
- 2- Allah'a karşı güven ve ümit duygusuyla dolup taşmalıdır. (13/21, s. 21), (47/72, s. 228), (21/8, s. 107), (28/9, s. 1380) ve (31/11, s. 12)
- 3- Duâyı rağbet ve şevkle dolu olmalı, Allah'a doğru ilerlemeyi istemelidir. (17/16, s. 91)
- 4- Kalbinde yalnızca tevekkül ve itimat olmalıdır. (17/16, s. 91)
- 5- Kalp yalnızca Allah'a dönmeli ve ihlasla dolu olmalıdır. (48/4, s. 243), 52/11, s. 265), (51/11, s. 261), (13/13, s. 71), (28/8, s. 138), (13/17, s. 72), (14/11, s. 76) ve (28/9, s. 138).
- 6- Allah korkusuyla dolu olmalıdır. (12/16, s. 70)

c) Duâcının duâ esnasındaki dış görünüşü:

- 1- Hakirlik ve düşkünlik izharı. (47/73, s. 228)
- 2- Fakirlik izharı. (12/6, s. 67)
- 3- İhlas izharı. (21/7, s. 107)
- 4- Ağlamak ve inlemek. (16/15, s. 81), (31/24, s. 148)
- 5- Acziyet, fakirlik, korku ve sığınma izharı. (47/74, s. 228)
- 6- Tazarru. (48/13, s. 246), (51/9, s. 260)
- 7- İstemedede ısrar. (46/4, s. 210)
- 8- Allah'ın duâyı emrettiğini ve icabet edeceğine söz verdiğini duâ boyunca hatırlayarak ümidin takviye edilmesi. (31/29, s. 149)

2.2.6. Duânın Semereleri:

Duânın, duâcının Allah'tan istediklerinden ve bunlara icabet edilmesinden başka, duâ esnasında ve duâdan sonra, duâcı şahıs için bu dünyada diğer birçok semereleri daha vardır. İmam Seccâd (a.s) bu semereleri duâlarında beyan etmiştir. Örneğin:

- 1- Duâcıyı Allah nezdinde en sevilen kılar. (12/13, s. 69), (45/54, s. 208)
- 2- Duâcıyı salihler ve müminler mertebesine yükseltir. (20/22, s. 103), (17/16, s. 91)
- 3- Şeytanı duâcıdan uzak tutar. (25/8, s. 125)
- 4- Duâcının manevî lezzetler tatmasını (22/9, s. 113), özellikle de duâcının, duânın kişiye has güzelliğini görmesini sağlar. "...Benzersiz şekilde süsledi." (47/110, s. 233)
- 5- Duâcıyı, Allah'ın merhametine mazhar kılar. Esasında başkaları için duâ ve her türlü duâ merhamete sebep olur, duâcı merhamet istememiş olsa bile. (24/14, s. 122)

Duâ esnasındaki duâ hâli, duânın müessir olmasındaki temel faktördür. İmam Seccâd (a.s), hem Sahîfe'deki duâların bütün bölümlerinde aşıkâr olan hâliyle, hem de duâların içinde, duâcının duâ esnasında nasıl bir halde olması gerektiğini bize öğretir.

6- Allah'ın takdirini ve tedbirini duâcının menfaatine olacak şekilde çevirir ve ona ege-menlik bağışlar. (5/8, s. 49)

7- Duâcının gamını ve korkusunu giderir. (20/20, s. 102)

8- Duâcıyı Allah'ın gazabından kurtarır ve Allah'ın hoşnutluğuna ulaştırır. (45/16, s. 200)

9- Duâcıya izzet verir ve Allah'tan gayrısına karşı istiğna duygusunu ona bağışlar. (48/118, s. 236)

10- Duâcıya yenilmezlik duygusu verir. "...Kimseye zulmetmez..."

2.2.7. Duânın Kabulünü Sağlayan Etkenler:

İmam Seccâd (a.s) duâların içerisinde doğrudan ve duâların kendisiyle dolaylı olarak duânın kabulünü sağlayan etkenleri öğretmişlerdir. Örneğin:

1- Duâcıda duâ esnasında duâ halinin olması. (48/13, s. 246), (47/73, s. 228)

2- Duâda olması gerekenlere ve duânın dört temel rüknüne riayet. (45/56, s. 209)

3- Tevhid, nübüvvet ve imamet hakkında doğru itikata sahip olmak. (47/72, s. 228)

4- Vasıtalara yönelerek onlara tutunmak. (48/6, s. 244)

2.2.8. Duânın Reddedilmesine Sebep Olan Etkenler

İmam Seccâd (a.s) duâyı icabeti sağlayan etkenleri saydığı gibi, duânın reddine Allah tarafından geri çevrilmesine sebep olan etkenleri de beyan etmişlerdir. Örneğin:

1- Zikrin unutulması, nimetlere karşı gaflet ve icabete dair ümitsizlik. (21/8, s. 107)

2- Allah'ın kudretinden ümitsizlik.

"... Senden ümit kesme yoksunluğuna duçar etme..." (41/1, s. 177)

3- İhlasın olmayışı, Allah'a duâda ve duâyı icabette sınır, ortak ve adalet tayin etme. (21/5, s. 106)

2.3. Duâ Dilinin Hakikatinin Anlatılması

Sahîfe-i Seccâdiye mektebinde duânın hakiki mahiyetini idrak edebilmek için her şey-den önce duâ dilinin hakikatini inceleyip idrak etmek gerekir. Bu yüzden İmam Seccâd (a.s) duâlarında duâ dilini aşikâr kılmıştır.

2.3.1. Duâ Dili; İnsanda Varlıksal Beyan Yönü:

Duâ dilinden kasıt, ağızda ses şeklinde meydana gelen lafızlar ve sözler değildir, ak-sine bütün insanlarda tüm söyleyiş farklarına rağmen aynı olan insanın varlıksal beyan

yönüdür. Duâ dilinde muhatap Allah Teâlâ olduğu için lafızların pek bir önemi yoktur, ancak duâ esnasında dilden kelimeler peşpeşe döküldüğünde ve Allah'ın dergâhına lafızlar şeklinde ulaştığında daha fazla tesire sahiptir. Bu yüzden Masum İmamlar (a.s) Allah'tan istediklerimizi dile getirmemizi emretmişlerdir. İmam Sâdık (a.s) şöyle buyuruyor:

“Allah Tebârek ve Teâlâ kulunun duâsını bilir lâkin hacetlerini dile getirmesini sever ve ona icabet eder...” (25, c. 4, s. 225)

Sözlü veya yazılı lafızlar, muhatapın konuşanın lafızlarından başka onun niyetini ve dileğini anlaması için diğer bir yolu veya onun varlıksal beyan yönü olmadığında anlam kazanır. Ama duâ dilinde muhatap Allah'tır ve duâcının kendisinden önce onun bâtınından haberdardır; hatta duâcının zahirinde şekillenmiş olan isteği, daha şekillenmeden önce bilir.

Geleneksel dilde lafız ve mana başlangıçta birbirinden ayrıdır, sonra atama yoluyla bir lafza karşılık bir mana verilir. Böylece o mana, o lafza mahsus olur. Bu merhaleden sonra konuşan muhataba kasdını anlatabilmek için lafızları ciddi bir iradeyle o manada kullanır. Bu tür bir karşılaşmada konuşanın lafızların kullanımına dair kısıtları ve muhatapın muhtelif manalarla karşı karşıya olması yüzünden hata ihtimali mevcuttur. Geleneksel dilde konuşanın kasdını anlamak, tasavvurî delalet, isti'mâlî tasdikî delalet ve kâşife tasdikî delalet diye adlandırılan üç merhalede (29, c. 3, s. 140 ve c. 4, s. 716) gerçekleşir. Muhatap nezdinde anlaşılan mana, eğer konuşanın o manaları ciddi olarak kasdettiği anlaşılırsa konuşana nispet edilebilir. Bu merhaleler ve konuşanın sözlerinin zihinsel ciddi manalara dayandığının anlaşılması husulî ilim yoluyla olur. Ancak duâ dilinde esasen vaziyetin yeri yoktur. Çünkü bir lafız yoktur. Beyan ve mana birbirinin aynı ve birbiriyle müttehittir.

Mananın aynı varlığı nefiste bulunmaktadır. Beyan mananın aynı varlığına dayanarak değil, zihinsel varlıkla şekillenir. Bu merhalede önce irfan diline yakın olan duâ dili tahakkuk eder, sonra bilinen geleneksel lafızların dilden dökülmesi mümkündür. Oysa manaların varlıklarının özünü beşerî muhatapların umumuna aktaramaz. Bununla beraber beşerî muhataplar, o duâların lafızlarından kendi kapasiteleri ölçüsünde bir manalar zincirini anlayabilirler. Bu insanî beyan üslubunda mananın aynı varlığı, zihinsel varlığı değil, insanın nefsinde hazır olmadan önce Allah Teâlâ'nın nezdinde hazırır.

“Bilin ki Allah, kişi ile kalbi arasına girer.” (Enfal/24)

Nitekim duâ, insanın kendi isteğinin farkında olmasından önce “isteğin aynı varlığının bulunması” ise, Allah Teâlâ ondan haberdardır ve insanın esasen konuşmasına gerek yoktur.

İmam Seccâd (a.s) Sahîfe duâlarında defaatle bu hakikate işaret etmiş, onu Allah'ın efdal sünnetinin gereği olarak tanıtmıştır:

“...Onlar sana ibadet etmeye kadir olmadan önce sen onların işlerinin malikiydin. Onlar sana itaate yönelmeden önce sen ödülleri hazırlamıştın. Çünkü bu senin sünnetin lütufta bulunmak, âdetin iyilik yapmak ve yolun affetmektir...” (37/7, s. 166)

“...Ey Allah'ım! Hamd sana mahsustur. Nice ayıbımı örtüp beni rüsva etmedin. Nice günahlarımı gizleyip beni teşhir etmedin. Nice çirkin işler işledim ama sen onların üzerindeki perdeyi açmadın...” (16/21, s. 83)

“Senin, af ve rahmette, rahmet edenlerin en merhametlisi, ceza ve intikamda cezalandırılanın en şiddetlisi, ululukta güçlülerin en büyüğü olduğuna yakın ettim...” (24, İftitah Duâsı)

2.3.2. Duâ Dilinin Eksikliği, Hakiki Duânın Ölçüsü ve Mecâzî Duâ:

Duâ diliyle ilgili yapılan bu tahlil, çoğu duânın hakiki duâ olmadığını, duânın ve duâcının mecazî olduğunu ortaya koyuyor. Mecazî duânın icabet kapasitesi yoktur, bu da halkın duâlarının çoğunun kabul edilmemesinin altında yatan sırdır. Duâcı muhtelif hal-lerde sır ve lafız diliyle duâya oturuyor ama duâ diliyle Allah'tan istemiyor.

Bazen duâcı geleneksel bir dille isteğini Allah'ın huzuruna sunuyor ama kalbinde isteğinin aynî varlığı olmuyor. İsteklerinin manaları, huzurî ilimden değil, husulî ilimden kaynaklanan zihinsel manalar ve kavramlardır. Böyle bir duâ, yüklenen iyi anlama göre duâdır ama yüklenen genel anlama göre duâ değildir. Zira beyanın varlıksal yönü istektir ve mana ve duâ dili demek olan istek, nefiste ve kalpte yoktur. Böyle bir duâcının duâsı, boş lakırdıdan öte değildir. Zihnin tercümanı lafızların manalarıyla müttehtir, yoksa zihnin tercümanı kalpe ve manayla müttehit değildir!

Resulullah (s.a.a) böyle bir kimsenin duâsını gâfil duâsı, İmam Sâdık (a.s) da icabete layık olmayan hatalı kimsenin duâsı olarak adlandırmışlardır.

“Allah Teâlâ gâfil bir kalbin duâsını kabul etmez.” (22, c. 2, s. 294)

İmam Sâdık buyurdu ki:

“Allah Teâlâ, hata işleyen kalpten gelen duayı kabul etmez. Dua edince kalbinle Allah'a yönel ve duanın icabet edileceğine kesin bir şekilde inan.” (a.e)

Bazen de duâcı geleneksel bir dille duâ eder, Allah'a seslenir ve O'ndan ister ama derinliklerinde duâ dili yoktur. Zira hakikatte Allah'a seslenmez, kalbinde bütün ümidi ve gözü hayatta etkili olduğunu düşündüğü sıradan sebeplere veya olgulara dayanır. Bu yüzden dilinin ucuyla Allah'a seslenir ama kalp diliyle kendi kuruntusu olan sebepler ve vasıtalar arar. Bu tür duâ da icabet kapasitesine sahip değildir ve mecazî duâdır. Hakikatte duâsında ihlâs olmayan bir duâcı ve duâ mecazîdir.

İmam Seccâd'a (a.s) göre hakiki duânın gereği kâmil inkât ve ihlâstur.

“Allah'ım! Tam bir içtenlikle senden gayrısından kopmuş, tüm varlığım ile sana yönelmişim... Çünkü muhtacın muhtaçtan istemesinin düşüncesizlik, akılsızlık olduğunu anlamış, buna inanmışım... Allah'ım! İzzeti senden başkasının yanında arayıp da zelil olan; senden başkasından servet isteyip de fakirleşen, yücelik isteyip de alçalan nicelerini gör-dük...” (28/6, s. 137)

2.4. Sahîfe'nin, Dua Kitaplarının Yazımındaki Etkisi

Sahîfe-i Seccâdiye, vahiy ailesinde telif edilen altıncı kitaptır ve muhteva, keyfiyet açısından eşsiz ve benzersizdir. İmam Seccâd (a.s) bu eseri ortaya koyarak Müslümanlar, özellikle de Şia arasında duâ mu'cemlerinin ve kitaplarının tedvin edilmesi kültürünün temelini atıp revaç bulmasını sağlamıştır. *Sahîfe-i Seccâdiye* ortaya çıktıktan sonra din büyükleri ve İlâhî evliyâ bu mecmuayı bir nevî taklit etmiş ve çok sayıda duâ mecmuası hazırlamışlardır. Ancak bunlardan hiçbirisi Sahîfe'nin sahip olduğu kemâl derecesine ulaşamamıştır.

Merhum Şeyh Ağa Bozorg bu konu hakkında şöyle söylüyor: İmamların (a.s) dostları, İmamlardan (a.s) rivayet edilen duâ lafızlarını ve metinlerini kaydedebilmeye son derece gayret gösterdiler ve onları usulde ve kendi kitaplarında naklettiler. Bu eserlerin büyük bölümü, müelliflerinin hal şerhleriyle beraber, elimize ulaşamamıştır. (4, c. 8, s. 173)

Devamında duâ kitaplarının tarihsel seyrinin ayrıntılarına girerek, *Keşfu'l-Hucce*'nin telifi esnasında Seyyid b. Tâvus-ı Hillî'nin kütüphanesinde altmıştan fazla duâ kitabı olduğunu, ondan sonra hicrî 662 yılında *Nehcü'd-De'avât*'ı telif ederken yanında yetmiş cilt duâ kitabının bulunduğunu söyler. (a.e., s. 175)

el-Zarîa'da “el-ed'îyye, ed-duâ, ez-ziyare, ed-de'avât...” gibi muhtelif unvanlara sahip yüzlerce kitap tanıtılmıştır. Bu alandaki eserlerin en meşhurları şunlardır: Şeyhu't-Tâ'ife Muhammed Tûsî'nin telifi *Misbâhu'l-Müctehid* ve *Silâhu'l-Müt'abid*, Seyyid b. Tâvus Hillî'nin eserlerinden *İkbâlu'l-a'mâl*, *Nehcü'd-De'avât*, *Cemâli'l-Esbû*, *Felâhu's-Sâ'il*, Şeyh b. Fehd Hillî'nin telifi *el-Beledü'l-Emîn*, Bahâeddîn Âmilî'nin telifi *el-Misbâh*, Muhammed Bâkır Meclîsî'nin telifleri olan *Zâdu'l-Meâd*, *Mikyâsu'l-Mesâbîh*, *Tuhfetu'z-Zâ'ir*. (6, c. 7, s. 520)

**“Allah'ım! Tam bir içtenlikle
senden gayrisından kopmuş, tüm
varlığım ile sana yönelmişim...
Çünkü muhtacın muhtaçtan
istememesinin düşüncesizlik,
akılsızlık olduğunu anlamış,
buna inanmışım... Allah'ım! İzzeti
senden başkasının yanında arayıp
da zelil olan; senden başkasından
servet isteyip de fakirleşen,
yücelik isteyip de alçalan
nicelerini gördük...”**

Sahîfe-i Seccâdiye'nin üslubu diğer taraftan da Şîî âlimlerin, İmam Seccâd'ın (a.s) diğer duâlarını *Sahîfe* tarzında, *Müstedrek-i Sahîfe-i Seccâdiye* adıyla bir araya toplamalarına sebep olmuştur. Bazıları onların sayısını sekize kadar çıkarmıştır. (26, s. 18)

Şeyh Hürî Âmulî *Sahîfetü's-Sâniyeti'l-Seccâdiye* adlı bir müstedrek telif etmiştir. Mirza Abdullah Efendi İsfahânî, *Sahîfetü's-Seccâdiyeti'l-Sâliye* adıyla meşhur olan *Dürerü'l-Manzûmeti'l-Ma'sûre* adlı başka bir müstedrek tanzim etmiştir. Hac Mirza Hüseyin Nûrî dördüncü sahîfeyi, ondan sonra Seyyid Muhsin Emin beşinci sahîfeyi tertip etmişlerdir. (3, c. 1, s. 638) Bazı âlimlerin tercümelerinden anlaşıldığına göre *Sahîfe-i Sâniye* yazılmadan önce, *Sahîfe-i Kâmile*'ye bir müstedrek yazılmıştır ki dört sahîfe yazarı bu müstedrekten haberdar olmamışlardır. Şeyh Tûsî'nin talebelerinden Seyyid Nâsır Hüseyinî'nin, İmam Zeynel Âbidin'in (a.s) duâlarıyla ilgili *Sahîfe-i Kâmile*'yi ve İmam'ın diğer duâlarını içeren bir kitabı vardır. (10, s. 79)

3. Eğitim ve Öğretim Yapısında Duâ Diliyle Kültür İnşası

Şüphesiz İmam Seccâd (a.s) duâ diliyle eğitim ve öğretim için bir mektep ortaya koydu ve bu kendi türünde eşsizdi.

- 1- *Sahîfe-i Seccâdiye*'nin telifinin ve senedinin keyfiyeti ki başta zikredildi.
- 2- *Sahîfe-i Seccâdiye*'nin bablarının fihristi.
- 3- Duâlarının bazı bölümleri.
- 4- İmam Seccâd'ın (a.s) dönemindeki durum ve şartlar.

5- İmam Seccâd'ın (a.s) döneminden sonra İmam Sâdık'ın (a.s) geniş çaplı eğitim ve öğretim mektebinin yayılması. Tüm bunlar İmam'ın (a.s) duâ dilini kullanma amacının sadece duâ unsuru için bir kültür inşâ etmek olmadığı, İslâmî eğitim ve öğretim nizamında da bir kültür tesis etme peşinde olduğuna dair delil ve şahittir.

İmam (a.s) kendi asrında kendi medresesi diyebileceğimiz evinde veya camide, namazlarında, belli münasebetlerde, seher vakitlerinde yüksek sesle duâlar okuyarak ve o duâları özellikle *Sahîfe-i Seccâdiye* ile miras bırakarak insanları kendi makamına ulaşmaya davet etti ve herkesten ilmî ve amelî olarak çaba sarfedip o yüce makama ulaşmalarını istedi. İmam Seccâd'ın (a.s) ve diğer Masum İmamların (a.s) duâları, tüm insanlara şu eğitimsel ve öğretimsel mesajı vermektedir ki her türlü şeraitte kemâlâta ulaşma yolu insanlara açıktır, bu yüzden Allah'tan istemeli ve o kemâlata doğru hareket edilmelidir. Her ne kadar daha önce Masumların (a.s) duâlarında, özellikle de *Sahîfe-i Seccâdiye*'de “İnsanlara akılları ölçüsünde söz söyleyiniz” esasına riâyet edilmediği ve Masum İmamların (a.s) kendi bütün varlıksal mertebeleriyle zuhur ve tecelli ettikleri söylendiyse de İmam Seccâd'ın (a.s) duâları dev bir okyanusa benzemekte ve herkes kendi varlıksal kapasitesi ölçüsünde onlardan bir şeyler öğrenip eğitim alabilmektedir. Onlar bize en basitinden en yücesine kadar tüm isteklerimizi Allah'tan istememizi öğrettiler. Bununla beraber insanlarda görülen her mertebeden duâ ve duâcı, İmam Seccâd'ın (a.s) duâları arasında da

görülmektedir. Bunun sırrı ise İmam Seccâd'ın (a.s) tesis ve tekmil ettiği mektebin umum için olması, aynı zamanda havastan olanları da doyurması özelliğinde gizlidir. Bu özellik yalnız nazil edilmiş Kur'ân mektebinde görülebilir, diğer hiçbir eğitim ve öğretim mektebinde göze çarpmaz.

Duâ mektebi olan *Sahîfe-i Seccâdiye*, esaslarını bilmediğinde yolu bulamayacağı irfan mektebi değildir ya da mantık öğrenmediğinde kapıları sana açılmayacak olan felsefe mektebi de değildir. Duâ mektebinin tasavvurî ve tasdikî esasları, insanın can sahîfesine yazılmıştır ki duâ dili bu sahîfeyi duâdan önce, duâ esnasında ve duâdan sonra tüm duâcıların önüne, kendi varlık kapasiteleri ölçüsünde açar.

Rivayet edilen duâların düzeyiyle *Sahîfe-i Seccâdiye*'nin düzeyinin farklı olması bu noktada gizlidir. Bu yüzden Masum İmamların (a.s) duâ mektebi, özellikle de *Sahîfe-i Seccâdiye* mektebi, her meziyetten ve tesirden önce yüce maarifleri yerleştirme peşindedir. Bu durum rivayetlerde söz konusu edilmemiştir.

İmam Seccâd'ın (a.s) *Sahîfe-i Seccâdiye* ile umurun öğretimi ve havassın eğitimi için kültürel bir medrese tesis etmeye çalıştığını ispat eden diğer bir nokta ise şudur: Eğer biz *Sahîfe-i Seccâdiye*'nin cümlelerini istek şekline çıkarıp haber cümleleri şeklinde yazarsak felsefe, kelâm, irfan, beşerî ilimler, sosyal, siyasi ve askerî ilimler ve de hukuk dallarında ileri seviyede birkaç kitap çıktığına şahit oluruz. Bu kitapların her bir cümlesi kendi konusuna göre şerh edildiğinde ortaya birden fazla kitap çıkabilir. Örneğin felsefî, irfânî ve kelâmî açları olan İlâhî maarifler alanında akılcı önermeler, teorik irfan ve kelâm ile ilgili konular duâların arasında geçmektedir ve bunların yazılması ciltleri doldurur.

İmam Seccâd'ın (a.s) duâsının şu bölümü üzerinde düşünmek kâfidir:

“Allah'ım! Ey hükümranlığı ebedî ve sürekli olan! Ey ordusuz ve yardımcısız güçlü ve yenilmez olan! Ey günlerin, ayların, yılların ve asırların geçmesine rağmen izzeti baki olan! Saltanatın o kadar güçlü ve sarsılmaz ki ne başladığı bir evveli var, ne de biteceği bir sonu. Hükümranlığın o kadar yüce ki kimse onun sonuna ulaşamaz ve niteleyenler, onun en aşağı mertebesini bile niteleyemezler...” (32. Duâ, 1 ila 9. Arası, s. 150)

“Kudretiyle yaratıkları örneksiz olarak yarattı; dileği doğrultusunda onları icat etti. Sonra onları irade ettiği yola koydu; sevgisi yolunda ilerleyebilmelerini sağladı...” (1/3 ve 4, s. 30)

Allâme Şî'rânî'ye göre duânın bu bölümü fitrî harekete işaret eder. (12, s. 16)

4. Duâ Diliyle Tebliğ ve Mücadele Kültürü

4.1. Tehlikelerle Savaşma ve Çıkılmaz Yollardan Kurtulma Kültürünü Yerleştirmek

İmam Seccâd'ın (a.s) döneminde öyle bir vaziyet hâkimdi ki İslâmî câmiâda, İslâm'ın yüce amaç ve hedeflerini ilerletme yolunda olan her bir saf Müslümanın önünde bir çıkılmaz

sokak vardı. İslâm câmiâsının, dinin ve gerçek dindarlığın karşı karşıya kaldığı tehlikeleri yok etmek için hiçbir yol yok gibi gözüküyordu.

Bu çıkmazların ve tehlikelere karşı koyma yolunun olmamasının dakik biçimde anlamı için İmam Seccâd (a.s) dönemine hâkim olan atmosferi tahlil etmek gerekir. Bu ise bu makalenin sınırlarını aşmaktadır. Ancak yine de konuya genel olarak değinmek, amacımız doğrultusunda yeterli olacaktır.

Âyetullah Hamaneî'nin tahliline göre İmam Seccâd'ın (a.s) dönemine hâkim olan durumun dört özelliği vardı.

1.Korku ve vahşet: Sarsıcı Kerbelâ hadisesi, Şia'nın, hatta İslâm dünyasının tamamının erkânı üzerinde yine sarsıcı bir eser bıraktı. Ondan önce de öldürme, takip, işkence ve zulüm vardı ama İslâm dünyası Peygamber (s.a.a) evladının öldürüldüğünü, ailesinin esir edildiğini, başların mızraklara saplandığını ve Allah'ın evinin tahrip edildiğini görmemişti. Bu yüzden herkes, bu dönemdeki işkence ve eziyetin o zamana dek zannedilenden daha çok olduğuna yakîn etti. Hürre olayı bu korkuyu ve vahşeti artırdı. Çünkü o zamana dek müslümanların canı, malı ve namusu müslümanlara mübah olmamıştı ve bu olayda ise böyle oldu.

2. Fikrî gerileme: Korku ve vahşetin yanında fikrî gerileme tüm İslâm dünyasını baştan başa kaplamıştı. Bu, yirmi yıllık dinî öğretilere kayıtsız kalınmasından kaynaklanıyordu. Halk iman ve itikat esaslarından iyice uzaklaşmış, bu kavramların içini boşaltmışlardı.

3. Ahlâkî bozulma: Halkın ahlâkî çok fena bozulmuştu. Dünyanın en büyük şarkıcıları, dansözleri, çalgıcıları, ayyaşları ve işret meraklıları ya Medine'den ya da Mekke'den idiler. Bu faciayı idrak edebilmek için Ebu'l-Ferec'in *el-Egânî* kitabına bakmak kâfi olacaktır. (2, c. 10, s. 57)

4. Siyâsî bozulma: Büyük şahsiyetlerin çoğu, hükümet ricâli vesilesiyle karşılanan maddî ihtiyaçlarına başlarını gömmüşlerdi. İmam'ın (a.s), Muhammed b. Şihâb Zühri (1, s. 198) gibi bir büyüğe yazdığı mektup, bu acı gerçeği dile getirmektedir.

Nakledilen bir rivayete göre Âşûrâ hadisesinden geriye üç kişi kalmıştı; Ebu Hâlid Kâbilî, Yahyâ b. Ümmü Tavîl ve Cübeyr b. Mut'am (27, c. 46, s. 144). Elbette dört kişinin ismini zikreden başka bir rivayet de (a.e.) vardır, beş kişiyi zikreden de. Bunların hepsi cem' edilebilmektedirler.

İmam Seccâd (a.s) Sehl b. Şa'b'a hitaben kendi vaziyetini şöyle beyan ediyor:

"Bizim toplum içindeki durumumuz, Benî İsrâîl'in Firavun toplumu içindeki durum gibidir. Onların oğullarını öldürüyor ve kızlarını canlı bırakıyorlardı. Bugün bizim vaziyetimiz öyle zor ki insanlar minberlerde bizim büyüğümüze ve ceddimize (Hz. Ali) kötü sözler söyleyerek düşmanlarımıza yakınlaşmaya çalışıyorlar." (a.e.)

İmam Seccâd (a.s) Allah'ın velisi unvanıyla bu atmosferde ne yapmalıydı? Kendi yüce vazifesine kiminle başlamalı ve nasıl ilerletmeliydi?

Merhum Muhammed Bâkır Sadr bununla ilgili şöyle buyuruyor:

“İki büyük tehlike Müslümanları tehdit ediyordu: İlki Müslümanların fetihleri dolayısıyla muhtelif kültür ve medeniyetlerin İslâm dünyasına girmesiyle meydana gelen tehlikeydi. Bu, diğer kültürlerde İslâm'ın özünü mahvediyordu. İslâm'ın asaletinin korunması için yoğun, büyük ve geniş kapsamlı bir ilmî çalışma gerekliydi. Oysa kimse bu tehlike üzerinde düşünmüyordu.

İkinci tehlike ise tüm İslâmî değerlerin yerle bir edilmesi ve İslâm câmiâsında yüce insanî hedeflerin, aşağılık maddî hedeflere dönüşmesi tehlikesiydi. Bu tehlikeyle mücadele, teziye ve terbiye için daha sıkı ve daha zor bir çalışmanın yapılmasıyla mümkündü ve yine kimse bu tehlikenin farkında değildi. Tüm bunların arasında sadece İmam Seccâd (a.s) bu iki tehlikenin farkındaydı.” (14)

O döneme hâkim olan atmosfer, muvassık râvinin olmayışı, cesur bir yâverin yokluğu ve takkiye zarureti, İmam Seccâd (a.s) için sanki teslim olması gereken bir çıkmaz ortaya çıkarmıştı. Ama İmam (a.s) bu ahlâkî, fikrî ve siyâsî çıkmazda duâ medresesi kurmaya girişti. Duâ diliyle çıkmazdan kurtuldu ve tehlikelerle savaşmaya başladı. Hakikatte duâ bu açıdan İmam'ın (a.s) siyâsî, toplumsal ve eğitimsel faaliyetleri için bir perde vazifesi görüyordu.

4.2. Duâ Diliyle Siyâsî Eğitim

İmam (a.s) çıkmazdan kurtulmak ve tehlikelerle savaşmak için cesur insanları eğitmeyle meşgul oldu. Böylece hak İslâm yolunu İlâhî maârifleri açıklayıp aydınatabilecek ve kızıl Âlevî Şiiliğinin devamını sağlayabilecekti. İmam'ın (a.s) köklü çabalarının neticesinde birçok kişi onun mektebinde manevî, ilmî ve siyâsî eğitim almıştır ve bu kişilerden yüz yetmiş tanesinin adı ricâl ve hal tercemesi kitaplarında geçmektedir. (19, s. 119 ve 181) Örneğin bu öğrencilerden biri Yahya b. Ümmü Tavîl'dir. O, Medine'de Mescid-i Nebevî'de halka konuşma yaparken zalimlerin taraftarlarını şu şekilde muhatap aldı:

“Biz size muhalifiz ve sizin yolunuzu ve yönteminizi reddediyoruz. Bizim ve sizin aranızda açık ve sürekli bir düşmanlık var. İmam Ali'ye (a.s) kim küfür ederse Allah'ın laneti onun üzerine olsun ve biz Âl-i Mervân'dan ve Allah'tan gayrı tapıklarınızdan uzağız.”

Bu yüzden Haccâc b. Yusuf onun ellerini ve ayaklarını kesti ve İmam Seccâd (a.s) mektebinin bu öğrencisi dünyaya veda etti. (25, c. 4, s. 89)

Esasen İmam Zeynel Âbidin'in (a.s) şahsiyeti, Emevî hükümeti aleyhine mücadelenin yüce bir örneği olarak biliniyordu ve insanlar onu bu cephe alışıyla tanıyorlardı. Bu doğrultuda onun adını anmak, Benî Ümeyye ve Benî Mervân halifeleri nazarında suç kabul ediliyordu. İmam'ın (a.s) kendilerinden övgüyle bahsettiği kimseler de zindana atılıp Beytülmâl'den mahrum bırakılıyorlardı. Nitekim şair Ferazdak böyle bir akıbete duçar oldu. Sadece Ali b. Hüseyin'i (a.s) metheden bir şiir okuduğu için zindana atıldı ve adı mâlî dîvândan çıkarıldı. (27, c. 46, s. 127) Hilafet kurumu İmam Seccâd'ın (a.s) şahsiyetinden

o kadar korkuyordu ki Haccâc Abdülmelik'e bir mektubunda şöyle yazabiliyordu: "Eğer hükümetinin sağlamlaşmasını ve devam etmesini istiyorsan Ali b. Hüseyin'i öldürmelisin." (a.e., s. 28)

Esasen İmam'ın (a.s) Sahîfe'deki duâları üzerinde düşünen bir kimse, zalimlerden nasıl beri olacağını, mazlumların yardımına nasıl koşacağını ve bu yolda hareketlerini Masum İmamların (a.s) imametine göre nasıl düzenleyebileceğini gayet iyi anlar. Mesela zâlimlerin kınandığı 38. duâ, zâlimle mücadeleyi anlatan 20. duâ, ve hak imamı tanıtan 47. duâ bu gerçeği açıkça göstermektedir. 48. duâda İmam (a.s), İlâhî vasîlere mahsus olan hilafet makamı, hilafet makamına saldırılıp gasp edilmesi, Allah'ın hükümlerinin değiştirilip ters çevrilmesi ve gafletleri, tahrif edilmiş farzlar ve Peygamber'in (s.a.a) metruk bırakılmış sünneti gibi konuları işlemektedir. Minberlerde Emîrü'l-Mu'minîn'e (a.s) lanet ettikleri sırada emirlik ve rehberlik makamından bahsetmekte, bu makamın her türlü pislikten arınmış ve Yaradan ile yaratılanlar arasında vasıta olan Ehl-i Beyt'e (a.s) mahsus olduğunu bildirmektedir. İmamlara itaatın İlâhî farzlardan olduğunu belirterek, dinin yalnızca seçilmiş İmam vesilesiyle takviye edilebileceğini buyurmaktadır.

4.3. Duâ Diliyle Dinî Bir Hükümet Projesi Sunulması

Sahîfe-i Seccâdiye'de işlenen konular üzerinde iyi düşünülürse ve bazı duâlardaki mazmunlar irdelenirse İmam'ın (a.s) duâ diliyle dinî bir hükümetin projesini hazırlayıp sunma amacını taşıdığı açıkça görülecektir. Dinî hükümet için her şeyden önce sağlam bir inanç ve ideal yapısına ve dinî rehber ve lidere ihtiyaç vardır. Üçüncü aşamada toplumsal, siyâsî, iktisâdî vb. ilişkileri düzenlemek için bir yönere gerekir.

Sahîfe'de işlenenler, İmam'ın (a.s) dinî hükümet teşkil etmek için bu üç zarurî şartı esas kabul ettiğini ve bunların üzerinde durduğunu göstermektedir. Hatta Sahîfe'nin konu fihristi bile bu hakikati beyan etmektedir. Bu yüzden burada, Sahîfe'nin Gareviyân tarafından düzenlenmiş konu fihristine değinilecektir.

- 1- Tevhid, Allah bahsi ve Allah'ın sıfatları bâbı.
- 2- Nübüvvet, enbiyâ bahsi ve enbiyânın hedefleri bâbı.
- 3- İmamet ve Peygamber'den (s.a.a) sonra rehberlik meselesi bâbı.
- 4- Meâd ve insanın yaratılmasının nihâî amacı bâbı.
- 5- İslâm, İslâm'ın ve emirlerinin tanıtılması bâbı.
- 6- Melekler ve meleklerin görevleri bâbı.
- 7- Ahlâk ve insanın yüce sıfatları bâbı.
- 8- Kulluk, Allah'a ibadet ve itaat üslubu bâbı.
- 9- Zikir, duâ ve duâ etme üslubu bâbı.
- 10- Siyâset, ülkenin, şehrin, ilçenin, evin ve bütün işlerin yönetimi bâbı.
- 11- İktisat ve malî işlerin tamamı bâbı.
- 12- İnsan, insanın niceliğinin ve niteliğinin tanıtılması bâbı.

- 13- Varlık ve varlıkbilim bâbı.
- 14- Toplum ve sosyoloji meselelerinin beyanı bâbı.
- 15- İlim ve ilmin değeri bâbı.
- 16- Zaman ve zamanı tanıma bâbı.
- 17- Tarih, tarihi tanıma ve ibretler bâbı.
- 18- Sağlık ve sıhhat bâbı.
- 19- Askeriye, savunma ve askerî meseleler bâbı. (20)

Bu öğretilerde duâ diliyle meyve veren ve dinî bir hükümetin temelini oluşturan inkılâbî, siyâsî ve toplumsal bir düşünce gizlidir. Çok geçmeden bu düşünce kendisini gösterdi. Ortam biraz müsait olur olmaz İmam Sâdık ve İmam Bâkır'ın (a.s) eğitim mektebi öğrencilerle dolup taşı.

Kâfi'de Ebu Hamza Somalî'den şöyle bir rivayet nakledilmiştir:

“Allah bu işi (İmamların (a.s) eliyle adil hükümet kurmayı) 70 yılında gerçekleştirecekti. İnsanlar yardım etmeyip de İmam Hüseyin (a.s) 61 yılında şehit edilince Allah insanlara gazap etti ve onu 140 yılına erteledi. Biz, siz Şialara 140 yılında bir hareketin vuku bulaacağını ve hükümetin o zaman teşkil olacağını söyledik ama siz bu hareketi ifşa ettiniz. Siz ifşa edince Allah bir daha belli bir zaman tayin etmedi.” (25, c. 2, s. 190)⁵

70 yılı, Kerbela olayından 9 yıl sonrasındır ve İmam Seccâd'ın (a.s) imamet dönemidir. 140 yılı ise İmam Sâdık'ın (a.s) vefat ettiği senedir. Gerçekten 70 ila 140 yılları arasında bir hükümetin teşkili söz konusu idiyse bu hükümetin fikrî ve amelî temelini hazırlaması gerekirdi! Acaba *Sahîfe-i Seccâdiye*'yi bu doğrultuda değerlendiremez miyiz?

Kaynakça

- Cevâdî Âmulî, Abdullah, (1364), *Mebde' ve Meâd*, Kum: İntişârât-ı Zehrâ.
- Ebu'l-Ferec İsfahânî, (1324), *el-Egânî*, 21 Cilt, Bulak.
- Emin, Seyyid Muhsini (t.y.), *A'yânü's-Şia*, Beyrut: Daru't-teâruf li'l-matbuat.
- Fa'âl Irâkî, Hüseyin, (1378), *Dâstânâ-yi Kur'ân ve Târih-i Enbiyâ* der *el-Mîzân*, Tahran: Neşr-i Subhân.
- Feyz, Muhsin, (h.1383), *el-Muhaccetü'l-Beyzâ*, 8 cilt, Kum: Defter-i İntişârât-ı İslâmî.
- Feyz, Muhsin, (h.1399), *Tefsîrû's-Sâfi*, Meşhed: Dâru'l-Murtazâ li'n-neşr.
- Gareviyân, Muhsin, (1382), *Sahîfe-i Mevzûi*, Kum: Defter-i Neşr-i Ma'ârif.
- Hâ'irî, Seyyid Mehdi, (1380), *Dâiretü'l-Ma'ârif-i Teşeyyü'*, 7 Cilt, Tahran: Neşr-i Şehid Muhibbî.
- Hameneî, Ali, (1361), *Pejuheşi der Zendeği-yi İmam Seccâd (a.s)*, Tahran: Defter-i Merkezî-yi Hizb-i Cumhurî-yi İslâmî.

⁵ Şii âlimler ve muhaddisler bu hadisin tefsirinde muhtelif düşünceler ibraz etmişler, bazıları icmâline dair görüş bildirmişlerdir. (25, c. 2, s. 190)

- Hasan el-Emîn, (h.1401), Dâ'iretü'l-ma'ârifî'l-İslâmiyyeti'l-Şia, Beyrut: Dâru't-te'âruf.
- Hıyâbânî Tebrîzî, Molla Ali, (h.1385), Vekâyiü'l-Eyyâm, Tebriz: Kitabfuruşî-yi Kureşî.
- Horasânî, Muhammed Kâzım, (h.1412), Kifâyetü'l-Usul, Kum: Müessesesi-i Neşr-i İslâmî.
- İbn Şu'be Herânî, Ebu Muhammed, (h.1364), Tuhefu'l-Ukul, Beyrut: Müessesesi'l-a'lemî.
- Kuleynî, Muhammed b. Ya'kub, (t.y.), Usûl-i Kâfî, çev. Seyyid Cevad Mustafavî, 4 cilt, Tahran: Neşr-i Ehl-i Beyt.
- Kummî, Abbas, (1378), Mefâtihu'l-Cinân, Tahran: İntişârât-ı Hür.
- Mar'âşî Necefi, Şehâbeddin, (1361), Mukaddime-i Sahîfe-i Seccâdiye, Necefi Mar'âşî mukaddimesiyle, Tahran.
- Meclisî, Allâme Muhammed Bâkır, (h.1403), Bihâru'l-Envâr, Beyrut: Dâru İhyâi't-turâsî'l-Arabî
- Mübeşşirî, Esedullah, (1370), Mukaddime-i Sahîfe-i Seccâdiye, Mübeşşirî'nin çevirisi ve mukaddimesiyle, Tahran: Neşr-i Ney.
- Nâ'ibî, Mirza Muhammed Hüseyin, (h.1412), Fevâ'idü'l-Usûl, Kum: Müessesesi-i Neşr-i İslâmî.
- Nehcü'l-Belâgâ, (1379), çev. Muhammed Deştî, Kum: Neşr-i Rûh.
- Reyşehrî, Muhammed, (1362), Mîzânü'l-Hikme, Kum: İntişârât-ı Defter-i Teblîgât-ı İslâmî.
- Sadr, Muhammed Bâkır, (h.1419), Mukaddime-i Sahîfe-i Seccâdiye, y.y., Dâru'l-meş'ar.
- Sadru'l-müte'ellihîn, Muhammed b. İbrahim, (m.1981), el-Hikmeti'l-Müteâliye fi'l-Esfâri'l-Erba'â, Beyrut: Dâru İhyâi't-turâsî'l-Arabî.
- Sahîfe-i Seccâdiye, (1379), Tercüme-i Ali Şirvânî, Kum: Dâru'l-fıkr. (Makalenin çevirisinde kullanılan kaynak: Sahîfe-i Seccâdiye: İmam Zeynelâbidin'den Duâlar, çev. Mir Seccat Karakuş, Mir Kitapları, İstanbul, 2011.)
- Şi'rânî, Ebu'l-Hasan, (t.y.) Sahîfe-i Seccâdiye, Şi'rânî tercümesi ve şerhi, Tahran: Kitabfurûşî-yi İslâmiye.
- Tabâtabâî, Muhammed Hasan, (h.1393), el-Mîzân fi Tefsîri'l-Kur'ân, Beyrut: Müessesesi'l-a'lemî.
- Tabâtabâî, Muhammed Hasan, (1363), Nihâyetü'l-Hikme, Kum: İntişârât-ı Dâru't-teblîğ.
- Tahrânî (Ağa Bozorg), Muhammed Muhsin, (h.1408), ez-Zerîa ila Tesânifu'ş-Şia, Kum: İsmâiliyân.
- Tûsî, Ebu Ca'fer Muhammed, (1348), İhtiyâru Ma'rîfeti'l-Ricâl, Hasan Mustafavî tashihi ve ta'likiyle, Meşhed: Dânişgâh-ı Meşhed.
- Tûsî, Ebu Ca'fer Muhammed, (h.1381), Ricâl-i Tûsî, Necef: el-Haydariye.